

την πατρίδα σου και τη γλώσσα σου. Είχες καρδιά. Τα πράματα θα γυρίσουνε αλλιώς από κείνο που κατάλαβες και που έλπιζες. Δεν έχει να κάμη. Πάντα χαρά σου, αφού θα είναι για το καλό της λατρεμένης σου της Ελλάδας.

Κρίμα που δεν έζησες να το διής κι από τώρα. Για τουτό θέλησα σήμερα να σ' αποχαιρετήσω μ' ένα δάκρι.

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Αισχύλου: ΠΕΡΣΑΙ

Τό ότι τό πρώτο Διονυσιακό θέατρο εγκαινιάστηκε μέ τούς «Πέρσες» του Αισχύλου, δέν εΐτανε αρκετός λόγος για να θελήσει κ' ή «Εταιρία του Έλληνικού Θεάτρου» να τό μιμηθεί. Μπορούσε ναρχίσει με οποιοδήποτε άλλο έργο, άκόμα και με την άξέχαστη φαντασμοχορική ποιητική σύνθεση των κ. κ. Λιδωρίκη και Τσοκοπούλου, όπου παρουσιάζεται, ό Αισχύλος κοιτάζοντας με θαυμασμό τά κάδρα των «εκλιπόντων θεατρικών συγγραφέων» Κελοστύτη, Φραγγιά, Ξενοπούλου και λοιπών. Τό καλύτερο θάτανε βέβαια να μην τούς παίξει καθόλου. Όχι πώς παραγνωρίζουμε την άγαθή προαίρεση της Έταιρίας. Μά ή ολοκληρωτική άπιστηση του άρχαιου δράματος, που στάθηκε σαν ή άψηλότερη δημιουργία της Έλληνικής φυλής, μās ξεφεύγει σήμερα όλότελα. Κάτι άλλο βλέπανε στην κόγχη του Διονυσιακού θεάτρου οι άρχαίοι Άθηναίοι, κάτι πολύ διαφορετικό από ό,τι βλέπουμε έμεις σήμερα πάνω στις σανίδες του δικού μας θεάτρου. Βγαλμένο μέσα από τά ιερά βάθη του άρχαιου μύθου, μέρος αντάσπαστο της θείας λατρείας, τό άρχαίο δράμα με τη θερησκευτική του καταγωγή, γέννημα καθαρά Άθηναϊκό, είναι ό γνησιότερος αντιπρόσωπος της εθνικής ζωής, τη στιγμή που τό κράτος των Άθηνών θρόνιζε στο ύψιστο σημείο της πνευματικής και υλικής του δράσης. Είναι ή ολοκληρωτική προσπάθεια της φυλής στις στιγμές του γαμιάτερου όργασμού της για να μπει στο βαθύτερο νόημα της τέχνης. Καθ' τό κατάφερε μ' ένα τρόπο θριαμβευτικό και όριστικό. Μά για να φτάσει τό άρχαίο δράμα στο σημείο αυτό, πόσους σταθμούς πέρασε μέσα στη ζωή. Από τό άγλό, πρωτόγονο Διονυσιακό τραγούδι μέσα στο άμπέλι και μέσα στο ληνό με τούς χορούς των Σατύρων και των Σειληνών, ως τό διθύραμβο του Άρίωνα και κατόπιν ως τις τεχνικές τελειοποιήσεις του Αισχύλου καθ' του Σοφοκλή, τό δράμα περατάρησε πάντα με βήμα σταθερό, με άκείνη συνείδηση του έαυτού του, γύρο στην ιερή θυμέλη όπου ξετυλίχτηκε πάντα ή μεγάλη, πρωτάκουστη τραΐξη. Ποίηση, μουσική, όρηστική, δουλέψανε σφιχτά ένωμένα, για να δημιουργήσουνε τό θάμα αυτό του λέγεται τραγωδία. Γυμνωμένο σήμερα από τά υρωώτερα, τά έκφραστικώτερα στοιχεία του τό δράμα, παραμένει, και σε μια φτωχή μάλιστα άπόδοση, ένας άπλός ποιητικός σκελετός, που δέ μās εκπνέπει ναρά μόνο κατά προσέγγιση να φανταστούμε τί τελειοποιήσανε γύρο στην άρχαία θυμέλη. Γι' αυτό κάκε προσπάθεια άπόδοσης άρχαιου έργου, κ' ή πιο

φροντισμένη, παραμένει ύποχρεωτικά σαν ένα ώχρό άποσπίασμα μιας λαμπερής εικόνας αφού μās είναι άδύνατο πιά να ξαναζωντανέψουμε και να άποδώσουμε τά ουσιαστικά του στοιχείου μέσα σ' ένα περιβάλλο όλότελα άντιθηρησκευτικό. Όχι πώς τό άρχαίο θέατρο δέν μπορεί πιά να μās συγκινήσει. Όσια ζεις, χαρακτηριστικό γνώρισμα των έργων της μεγαλοφυΐας είναι ότι κατέχουνε τό μυστήριο να συγκινούνε σε όλες τις εποχές, γιατί ύπάρχει πάντα μέσα σ' αυτά κάτι αιώσιο, κάτι άμετάβλητο, ή ψυχή του άνθρώπου, που σε όλους τούς αιώνες ξαίρει να άνανδίνει τούς ίδιους φτόγγους, στις ίδιες πάντα χαρακτηριστικές φροφές. Τά έκφραστικά μέσα αλλάζουνε, οι μεγάλες γραμμές μένουνε άμετάβλητες. Τό άρχαίο θέατρο είναι τό θέατρο των μεγάλων, των άλλων γραμμών, που δέ γνωρίζουνε τά επικίντανα τσαλιμια των σημερινών τεχνοτροπικών άκροβασιών. Μά ή συγκίνηση αυτή, κ' όταν ή φροντισμένη άπόδοση του έργου τηνε δυναμώνει, πάλι δέν μπορεί να μās μπιάσει στο νόημα της άρχαίας τραγωδίας. Μια φροντισμένη άπόδοση της άρχαίας τραγωδίας άν καταφέρει να βοηθήσει τη φαντασία μας να ξεβγει από τό σημερινό περιβάλλο και να άντικρύσει, έστω και από μακριά, τά άβατα, σιωτεινά βάθη του άρχαιου, ιερού μύθου, τότε πέτυχε τό μεγαλύτερο που μπορεί να άνειροπολήσει σήμερα μια τεχνική άπόδοση άρχαιου έργου. Η σημερινή Έλληνική σκηνή, στα χάλια του την κατάντησε ή βιομηχανία κ' ό έμπορικός άνταγωνισμός, δέν μπορεί να άνειροπολήσει τέτοια τιμή. Τό έργο πέφτει άνώτερο από τη δύναμή της. Ειδικώτερα οι «Πέρσες», με την κλασική τους λιτότητα καθ' την έλλειψη κάθε τεχνικής πλοκής που τούς χαρακτηρίζει, δέν είναι τό έργο που μπορεί να χρησιμέψει για πρότυπο της άρχαίας τραγωδίας. Φυσικά τό έργο προσημείωθηκε για λόγους επικαιρότητας, Τό κενό βρισκεται τον καιρό αυτό σε μια κατώσταση πατριωτικού παροξυσμού, και τό έργο αυτό, που τό βαφτίσανε πατριωτικό, έρχεται σε κατάλληλη στιγμή για να ποδείξει πώς τό πατριωτικό συναίσθημα είναι ένα λουλούδι που πάντα άνθοΐσε στην ειλογημένη αυτή γής. Ός μās έπιτρέψουνε να έχοιμε άντίθετη γνώμη. Αν οι «Πέρσες» εΐτανε προσωρισμένοι, όπως φαντάζονται οι πολλοί, να κολακέψουνε τον εθνικό έγολισμό των Άθηναίων, μά συνάμα τό ίδιο έργο μās δείχνει σε τί μαύρη δυστυχία μπορεί να βυθίσει μια ευτυχισμένη χώρα ένας άδικος και καταχρητικός πόλεμος σαν και κείνον που ένέργησε ό Ξέρξης θέλοντας να ύποδουλώσει άδικα την Ελλάδα. Καταδικάζοντας τούς καταχρητικούς πολέμους τό έργο συγχρονίζεται καθ' δέ βλέπουμε τί θα έμποδίζε να χαρακτηριστεί καλύτερα για ένα έργο άνθρωπιστικό. Κάθε άληθινά μεγάλο έργο, είναι στο βάθος άνθρωπιστικό, όπως π.χ. ό «Οιδίποδας Τύραννος». Όνομάσανε τούς «Πέρσες» δράμα πατριωτικό. Ό χαρακτηρισμός έξαράτται από τό νόημα που δίνει κανείς στις λέξεις. Βέβαια ή πατρίδα, όπως την έννοει ό Αισχύλος, δέν έχει καμιά σχέση με την πατρίδα των άστών. Η άστική πατρίδα όλα τά θεωρεί νόμιμα, όλα εκπνέπει να φτάνει να έξυτηρετοΐνε τό σκοπό της, δηλαδή την έκμετάλληση. Όταν ό Χορός, συντριμμένος από τη λύπη θρηνηϊ για τά άλέθηρα άποτελέσματα που

θάχει γιά τὸ κράτος τὸ Περσικὸ ἢ τρομερὴ καταστροφή, λέει στὴ βασίλισσα τὴν Ἄτσοσα :

Τοί δ' ἀνά γᾶν Ἀσίαν δὴν
οὐκέτι Περσονομοῦνται,
οὐκέτι δαμοφοροῦσιν
δεσποσύνοισιν ἀνάγκαις,
οὐδ' ἔς γᾶν προσπίτνοντες
ἄρξονται· βασιλεία
γὰρ διόλωλεν ἰσχύς·
οὐδ' ἔτι γλώσσα θροτοῖσιν
ἐν φυλακαῖς· λέλυται γὰρ
λαὸς ἐλεύθερα βάσειν.

Οἱ θαυμαστὲς τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ τῆς λογοκρισίας, ποὺ νομίζουτε πὼς μποροῦνε νὰ ἐπικαλεστοῦνε καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Αἰσχύλου γιὰ νὰ δικαιολογήσουνε τὰ ἀνελεύθερα αὐτὰ μέτρα τους, ἃς ἴδουτε ποῖα εἶναι τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς ἀληθινῆς λευτεριάς τῆς Ἀσίας ὕστερα ἀπὸ τὴν οἰχτρὴ συντριβὴ τοῦ Ξέρξη. Κι, ὅταν πάλι ρωτᾶει ἡ Ἄτσοσα ποῖος εἶναι ὁ βασιλᾶς ποὺ δεσπάζει καὶ κυβερνάει τὸ στρατὸ τῶν Ἑλλήνων, ὁ χορὸς τὴν πληροφορεῖ πὼς οἱ Ἑλληνες :

Οὐτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὀγήκοι.

Μὰ οἱ ἄστοι ποὺ θέλουτε τὸ ἔργο πατριωτικὸ, νοσταλγοῦνε βασιλιάδες καὶ δέχονται νὰ γίνουτε δοῦλοι οἱ ἴδιοι γιὰ νὰ δημιουργήσουνε κι αὐτοὶ ἄλλους δούλους ποὺ νὰ τοὺς ἐκμεταλλεύονται. Μὰ τὴν ἠθική τῆς ἀρχαίας τραγωδίας, τὸ σημερινὸ ἀστικὸ πνεῦμα εἶναι ἀνίκανο νὰ τὴν ἀντιληφτεῖ καὶ νὰ τὴν ἐχτιμήσει.

Ὅσο γιὰ τὴ μετάφραση, καλῆτερα νὰ μὴ μιλήσουμε καθόλου.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

ΕΧΟΥΜΕ ΔΗΜ. ΣΚΟΛΕΙΟ.

Πρῶτα πρῶτα γιὰ τὰ ἐκπαιδευτικὰ μας πράγματα προέχει ἡ ἐρώτηση : Ἐχοῦμε στὴν Ἑλλάδα Δημοτικὸ Σκολεῖο; Στὴν ἐρώτηση αὐτὴ γιὰ νὰπαντήσουμε πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὰ διδακτήρια, τὰ προγράμματα, τὸ σκοπὸ ποὺ ἐπιδιώκει τὸ σκολεῖο μας, τὴν ὑγενομικὴ τους κατάσταση, τὶς διδασκαλίες, τὴ χειροτεχνικὴ τους ἐπίδοση, τοὺς σχολικοὺς κήπους, τὴ μόρφωση καὶ τὴν κοινωνικὴ καὶ ἠθικὴ κατάσταση καὶ τὴν ψυχικὴ εὐρωστία τοῦ δασκάλου, καὶ ἄλλα πολλά. Ἀλλά, γιὰ νὰ εἶμαστε δίκαιοι, καὶ μὴ μὰ ματιὰ ἂν ρηξοῦμε σὲ ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὸ σκολεῖο μας, μᾶς πιάνει ἀπογοήτευση. Ὡστε θὰ εἴμεθα σὲ ἀλήθεια ἂν στὴν πρώτη - πρώτη ἐρώτηση ἀπαντήσουμε μὲ ἓνα μεγαλόστομο Ὅχι! Ὅχι! Ὅχι! Σκολεῖο δημοτικὸ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχομε ὅπως τὸ θέλομε καὶ τὸ φανταζόμαστε. Θὰ ἤθελα νὰδγαίνα στὴν κορφὴ κανενὸς δουνου καὶ μὲ μὴ σάλπιγγα

τυρηνικὴ, ποὺ ὄχι μονάχα νὰ φτάνει ἀλλὰ νὰ σπάζει τ' ἀφτὰ τμηματάρχηδων, γενικῶν γραμματέων, Ἐκπαιδευτικῶν Συμβούλων καὶ Ὑπουργῶν, ἀκόμα καὶ μέχρι τοῦ Βενιζέλου, καὶ νὰν τοὺς φωνάζω μὲ δλη μου τὴ δύναμη : Μάθετε πὼς Δημοτικὸ σκολεῖο, ὅπως ὅλοι μας τὸ ποθοῦμε, δὲν ἔχομε. Δημοτικὸ σκολεῖο, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ ἐξασφαλίσουμε τὴν πρωτοκαθεδρία στὸν πολιτισμὸ εἰς τὴν Ἀνατολή, δὲν ἔχομε. Δημοτικὸ σκολεῖο γιὰ σπουδαιότερο ὄργανο ἐκπολιτισμοῦ καὶ ἐξανθρωπισμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ δὲν ἔχομε. Δημοτικὸ σκολεῖο γιὰ νὰναυψώσουμε τὸ Λαὸ σὲ ἀψηλότερο ἐπίπεδο, δὲν ἔχομε.

Ποῖα τὰ αἴτια ὅμως; Δὲ ρωτήσατε γιὰ νὰ τὰ μίθετε. Ἀλλὰ κι ἀφοῦ τὰ ξαίρετε, ποῖα εἶναι τὰ σοβαρὰ σας μέτρα, γιὰ νὰ θεραπεύσετε τὴν κατάσταση αὐτὴ;

Ξαίρετε ὅτι στὴν Εὐρώπη ὅλα τὰ Ἐθνη δουλεύουνε μὲ πολλὴ φροντίδα γιὰ τὴν καλλιτέρευση τοῦ Λαοῦ σκολεῖοῦ; Ξαίρετε ὅτι κι αὐτὴ ἡ Γερμανία, ἡ πρώτη τῆς δουλειᾶ εἶναι νὰ καταπαστεῖ μὲ τὰ σκολεῖα τῆς, γιὰτὶ ἀπ' αὐτὰ περιμένει νὰ ὀρθοποθήσει καὶ νὰ προσαχτεῖ;

Λοιπὸν, ἔτσι θὰ ἐξασκολευθῆσουμε τὸ δρόμο μας; Ἄλιμονό μας! χαθήκαμε...

Οἱ γειτονικοὶ μας κι ἀντίζηλοι λαοὶ στὴν Ἀνατολή προχωροῦνε σὲ δρόμο τους μὲ ἐφόδια μεγαλύτερα. Οἱ Ρουμᾶνοι καὶ οἱ Βούλγαροι φωτίζονται σὲ δρόμο τους μὲ ἠλεκτρικὰ φῶτα, οἱ Σέρβοι μὲ ἄστυκίνη, καὶ μεῖς, οἱ Ἕλληνες, μὲ τί νομίζετε; μὲ πυγολαμπίδες! Αὐτὴ ἡ παρομοίωση μοῦ φαίνεται κατὰ ληλη γιὰ τὴν κατάσταση τῶν σκολεῖων μας.

Ξυπνήστε, ἐνόσω εἶναι κηρὸς.

ΕΝΑΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΗΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

1

Ξανάφανε ἥλιος κι' ἔδωξε τὴ χειμωνιά τὴν τόση
σ' ὅλον τὸν κόσμον τὰ χρυσὰ τὰ δῶρα του θὰ φέρει,
στὸ γέρο τὴ χαμένη ὑγεία, στὸ νιὸ τὸ μορφο ταῖρι
καὶ μόνο τῆς καρδοῦλας μου τὸν πάγο δὲ θ' ἰλιώσει.

2

Ταξιδευτὴ παράξενον πρὸς σένα, ὄραϊο νησί,
στ' ἀνδρόστεφρα ἀκρογᾶλια σου μὲ φέρνει πρῶτα ὁ ἀγέ-
μᾶ ὅσο νὰ φτάσω βιάζομαι, τόσο τραβιέσαι ἐσὺ
καὶ χάνεσαι. νησάκι μου, νησάκι τῆς Χιμαίρας

3

Ἐλα κι' ὁ πόνος μου ὁ βουβός, ποὺ ἐντὸς μου ἔχει φωλιά
μ' ἔνα κ' ὑπὸ παράπανο ν' ἰ βγει καὶ νὰ ξεσπάσει
σὲ χάδια, σὲ φιλήματα, σὲ στεναγμούς κι' ἀκόμα
σὲ λόγια ποὺ λὲς σβύνονται μόλις ἐρθεῖν στὸ στόμα.

ΧΑΡΙΛΑΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ